

STADSVANDRING I BERLIN

SÖNDAG DEN 13 OKTOBER 2013

Hotellet-Karl Liebknecht Str.-Hirten Str.-
-Rosa Luxemburg Pl.-Almstadt Str.-
Münz Str.-Neue Schönhauser Str.-Sophien Str.-
-Grosse Hamburger Str.-
Oranienburger Str.-Hackescher Markt-Burg Str.
-Spreeufer-Nikolaiviertel-Gruner Str.-Alexander Pl.
ca 3 km ca 3 tim.

jolo
sällskapet

vägbeskrivningen är i texten markerat med rött

Alexanderplatz OBS ingår inte i promenaden. Vi har redan sett Alex.

Alexanderplatz, av berlinarna kallad Alex, har fått namnet efter den ryske kejsaren Alexander I, som besökte Berlin 1805. Alex var ett marknadstorg för kreaturshandel. Om man ställer sig så att det Röda stadshusets torn syns och järnvägsviadukten vid Bahnhof Alexanderplatz med det stora välvda taket så ser man två stora moderna kontorshus, Berolina Haus och Alexander Haus. De uppfördes före 2 VK på bägge sidor av Königsstrasse och bildade en monumental port in mot Schlossinsel/Museumsinsel. Vänder man sig åt höger så låg där en gång varuhuset Tietz, som ariserades av nazisterna till varuhuset Hertie. Många av ägarna av Berlins varuhus och hotell var av judisk härkomst och förlorade efter 1933 allt de ägde och dessutom livet. Framför varuhuset stod en jättestatya, Berolina, som symboliserade staden. Hon förvandlades under kriget till ammunitionshylsor. Vänder man sig helt om så låg till vänster en bit bort den väldiga och dystra byggnaden Polizeipräsidium. Inget av detta finns bevarat. I och med Berlins delning förlorade Alex rollen som trafikknutpunkt och Alex fick en helt ny karaktär. Det blev en steril ödslig plats. På torget uppfördes Weltzeituhr och Brunnen der Völkerfreundschaft och det stora glaspalatset Hotel Stadt Berlin och skyskrapan Lärarnas hus. I Alex NO hörn ligger före detta Frakfurter Strasse, efter kriget Stalin Allee och nu Karl Marx Allee, med de fantastiska bostadshusen i socialistisk klassicism. Ni har sett sådana hus i Leningrad och Moskva förut. Upproret 1953 startade där. Den stora allén var platsen för DDR:s parader 1 maj och 7 oktober. På Alex och på gatorna runt omkring utspelar sig Alfred Döblins roman från 1929 "Berlin Alexanderplatz". Svensk anknytning till Alex har U-bahn stationen, som ritades av Alfred Grenander. Han utbildades till arkitekt på Berlins Tekniska univ. Och blev den store tunnelbanearkitekten i Berlin under 1920-talet.

Bülowplatz

Från hotellet snirklar vi oss fram till Karl Liebknechts Str. före detta Prenzlauer Str. till Hirtenstr. i Spandauer Vorstadt och viker av till höger på Rosa Luxemburg Str. före detta Kaiser Wilhelm Str. till Rosa Luxemburg Platz.

Fram till 1933 hette platsen Bülow Platz efter en fältmarskalk. I fonden ligger den monumentala Volksbühne från 1913. Det var en arbetarteater och under 1920- talet var Bertolt Brecht och Erwin Piscator verksamma där. För teaterns styrelse var de alldeles för futuristiska och politiskt radikala varför de fick lämna teatern. Brecht valde Theater am Schiffbauerdamm och Piscator Theater am Nollendorfplatz, Christopher Isherwoods kvarter. I platsen SO hörn ligger Kino Babylon Berlins äldsta i bruk varande biograf med mycket av bevarad originalinredning inkluderande en orgel, som använts under stumfilmsepoken. Här visades arbetarfilmer som ”Cyankali” och ”Mutter Krausens Fahrt ins Glück”, två arbetarkvinnors öden. Den första dör förgiftad av cyankalium vid en abort och den andra gasar ihjäl sig i sitt kök. Filmerna visades inte på Gloria Palast intill Kurfürstendamm. Längre upp på Bülow Pl. Ligger ett affärs- och kontorshus från 1920- talet där Kommunistisches Partei Deutschland, KPD, hade sitt partihögkvarter. Huset har kallats Karl Liebknechtshaus och Ernst Thälmannhaus. I dag finns die Linke där. Under 20- talet, trots inflationer och börskrascher, blomstrade kulturen i Berlin men politiken spårade ur och de politiska motsättningarna blev blodiga och våldsamma. Gatuslagsmål var vanliga mellan nazisternas SA, KPD:s Rot Front och socialdemokraternas, SPD, Reichsbanner.

Alla var de uniformerade och uppträdde militärt med marschmusik. Polisen, vars ledning till stor del var SPD anslutna, förbjöd till och från demonstrationer med följd att flera upplopp förekom på Bülowplatz.

Ich komme uff'n Bülowplatz

Und denke, wat is los?

Der hat ja Polzeibesatz

Hier is 'ne Staatsaktion,

Mein Schatz!

Hier jib's Zusammenstoss!

Vid ett av dessa sköts två polisofficerare till döds av Rot Front. En av skyttarna var Erich Mielke, som efter kriget blev DDR- minister, politbyråmedlem och chef för Ministerium für Sicherheit, Mfs. Efter DDR:s upplösning ställdes Mielke inför rätta inte som chef för Mfs utan för skotten på Bülowplatz. SA provocerade ständigt Rot Front här i stora slagsmål för att få rubriker och för att få berlinarna att känna sig osäkra och ropa efter en stark auktoritär politisk ledning som kunde upprätthålla lag och ordning. Horst Wessel, juris studerande och prästson, värvade SA- män här ur Rot Front, vilket han underligt nog lyckades med. I en banal konflikt med sin hyresvärdinna i ett arbetarkvarter sköts han ihjäl av två indrivare. Hyresvärdinnan ville ha mer i hyra eftersom Wessel delade sitt rum med en prostituerad kvinna. Goebbels utnyttjade mordet på Wessel och iscensatte en martyrbegravning. Begravningståget passerade Bülowplatz sjungandes Horst Wessel Lied skriven

av ”martyren” själv med toner från en sjömansvisa. Efter 1933 övertog nazisterna Bülow Platz, som döptes om till Horst Wessel Platz och efter 1945 blev namnet Rosa Luxemburg Platz. Hon tillhörde tillsammans med Karl Liebknecht den revolutionära delen, USPD, av det tyska socialdemokratiska partiet. USPD blev 1919 KPD. Liebknecht och Luxemburg mördades 1919 av en frikår i Tiergarten. I utkanten av Bülow Platz höll ambulering fjäderfäförsäljare till. Ner mot Hirtenstr. fanns en långa av hopspikade bräder där små handelsbodas var inrymda och Hermann Blutingers Pariser Haarkünstler Salon.

Grenadier Strasse

Vi går tillbaka till Hirtenstr. och viker av till höger och sedan till vänster på Almstadtstr. Före detta Grenadierstrasse.

Nu är vi i Scheunenviertel. Lada heter Scheune på tyska och här låg i gammal tid hölador, som man pga. brandfara inte fick ha inne i Berlin. Gatan hette Grenadierstr. och parallellgatan Dragonenstr. Kavalleriet hade här sitt underhåll. Hela stadsdelen heter Spandauer Vorstadt eftersom vägen mot Spandau gick härifrån. Scheunenviertel kom att bebyggas med bostadsområden, som förföll och blev illa beryktade. Under 1920- fanns i dessa kvarter massor av judar från Östeuropa, vilka hade flytt från krig, revolutioner och pogromer. Deras avsikt var inte att förbli i Berlin utan drömmen var att ta sig till Amerika eller Palästina. De flesta var fattiga och papperslösa och kunde inte ta sig härifrån. Husen var överfulla av flyktingar och på gatan vankade av och an 100- tals arbetslösa och medellösa människor. Trottoarerna var packade med grönsaksförsäljare och gatan luktade av stekt fisk och löksoppa. På ölschappen dracks vodka. De mer välbärgade tyska judarna bodde inte här. I hörnet av Hirtenstr. låg ett slitet hotell och där det i en lokal visades en modell, tillverkad av en av dessa flyktingar, av Salomons tempel men de judiska arbetarna och hantverkarna var inte särskilt intresserade av religion. Redan innan nazisterna kom till makten började trakasserier mot die Ostjuden. Efter 1933 eskalerade terrorn och slutade i deportationer. Husen skadades under kriget men väggarna klarade sig hyfsat och därför var det möjligt att bygga upp på nytt, en billigare lösning en nyproduktion.

Neue Schönhauser Strasse

Vi går ned för gatan till Münzstr. och viker av till höger, går till Neue Schönhauserstr och viker där av till vänster.

Nu är vi mitt i Döblins roman ”Berlin Alexanderplatz” där den arbetslöse möbeltransportören, som släppts ut från fängelset i Tegel, Franz Bieberkopf, förgäves försöker undvika att dras in i kriminalitet. Romanen beskriver samma tid som Isherwood gör i ”Goodbye to Berlin”, romanen som det filmatiserade musikskådespelet ”Cabaret” med Liza Minelli bygger på. Döblin beskriver det proletära östra Berlin medan Isherwood huvudsakligen skildrar det bohemiska intellektuella Berlin i stadens västra stadsdelar och detta på vulkanens brant före 1933. Kika in i portgångarna i kröken mellan Münz- och Neue Schönhauser Str. Där finns exempel på Mietkasernen(hyreskaserner), hus med mellan 4-5 innergårdar. Berlin var en liten stad fram till senare hälften av 1800- talet då staden blev Kejsarrikets huvudstad och då Berlins stora industrier växte fram explosionsartat. Från landsbygden invandrade massor av människor och de behövde

husrum och man byggde då på så sätt att gatuhuset hade lite större bostäder medan innergårdarna med fyra flyglar innehöll trånga bostäder, helt omodernt, i två flyglar och små verkstäder i de övriga flyglarna. Livet i en Mietkaserne beskrivs av Isherwood i "Goodbye to Berlin & Berlin Stories" och av Döblin. Trångboddheten gjorde att de arbetslösa under dagtid uppehöll sig på de talrika Dielen och Kneipen, öl- och vinschappen. De var värmestugor. Till vänster på gatan ligger ett hus i tysk nyrenässans med fint målad dekor på den vita fasaden. Ursprungligen låg där ett Volkskaffee med soppservering men det övergick till att bli en Diele eller Kneipe med biljard, piano och soppan ersattes av brända och destillerade drycker. Här kunde man möta Apaschenfritz, Tegeler Willy, Einbrecher Ernst, sutenörer med deras "flickor", som för länge sedan lämnat den fashionabla Friedrichstrasse. Genom den närmast ogenomträngliga tobaksröken, skriken, skratten och pianoklinket plöjde till och från en grönklädd poliskonstapel med sin käppi med en skärm bak och en fram. Längst ned i de utslagnas hierarki kom tiggarna. Ett snäpp däröver kom småtjuvarna, som skruvade ur glödlampor i västra Berlins fashionabla portuppgångar och sålde glödlamporna här. När någon med en uppstickande cigarrlåda i fickan trädde in i lokalen tystnadet det. Det var inbrottstjuven. I cigarrlådan fanns inga cigarrer utan fil, såg, dyrk och borr. Nyfikna turister vågade ibland titta in och dricka en Allasch(stark Kumminlikör). Det finns en 1931 tryckt guide "Führer durch das Lasterhafte Berlin" med adresser till syndens- och kriminalitetens nästen och de var många i dessa kvarter.

Sophien Strasse

Vi lämnar Neue Schönhauserstr. och går rakt över Rosenthalerstr. till Sophienstr.

Där finns spårvagnar och de finns endast i gamla Östberlin. Gatan har fått sitt namn efter Sophienkirche från 1712 uppförd av drottning Sophie Luise. Gatan har en fantastisk blandning av hus från 1700- och 1800- talen. Notera särskilt det vackra Hantverkshuset med den röda tegelfasaden och den dubbelvälvda porten. Ungefär så här såg det ut i Alt Berlin och södra delen av Schlossinsel fram till 1939. Av detta finns idag intet men här har husen överlevt. Den som har skildrat denna miljö är framför allt Theodor Fontane i hans noveller från sent 1800- tal. Fontane var Huguenott. Under kriget förintades judarna i Berlin. I slutet av 1600- talet tog den store Kurfursten Friedrich Wilhelm emot landsflyktiga judar, katoliker och hugenotter dvs. kalvinister. Huguenotterna hade fördrivits från Frankrike och judarna från Wien. De har lämnat spår i stadens slang som "Muckefuck"=faux moka= surrogat(dåligt) kaffe och "bouletten"=köttbullar mm. Huguenotterna bidrog till att Berlin blev en blomstrande manufakturstad. Om dessa invandrares religioner sade Fredrik den store:" jeder soll nach seiner Façon selig werden-var och en salig på sin tro". På vänster sida passerar vi den vackra barockkyrkan, Sophienkirche, som var Spandauer Vorstadts församlingskyrka och **vi går ut på Grosse Hamburgerstr.**

Grosse Hamburger Strasse

När vi kommer ut på Grosse Hamburgerstr. viker vi av åt vänster.

Vid vår högra sida ligger ett katolskt sjukhus, St. Hedwigs Krankenhaus, i rött tegel och till vänster en judisk skola, som har återupptagit sin verksamhet. På höger sida ligger några hus från 1700- talet och ett litet vitt hus från 1600-talet. Efter ett par steg längs gatan ligger på vänster sida ett

grönområde, som en gång var den judiska begravningsplatsen 1672-1827. Den store filosofen Moses Mendelsohn(1729-1786) var begravd där. Han var farfar till Felix Mendelssohn-Bartholdy(bröllopsmarschen). Arkitekten Erich Mendelsohn(Columbus Haus vid Potsdamer Platz), som flydde till USA 1933 var inte släkt med Moses Mendelssohn. I Tyskland fanns 1930 en halv milj. judar. En tredjedel av dem bodde och verkade i Berlin. Dessa kvarter var ett centrum för judisk kultur och trosbekännelse. Judarna i Berlin var ägare av stora industriella koncerner, stora tidnings- och bokförlag, stora hotell och restauranger, de var läkare, lärare, advokater, köpmän, musiker, teaterfolk, konstnärer och hantverkare. Kort sagt de var framgångsrika. Av Berlins judar lyckades 80 000 emigrera. Över 50 000 fördes till förintelselägren och drygt tusen lyckades gömma sig i Berlin under kriget hjälpta av modiga berlinare och bl. a. av svenska Viktoriaförsamlingen. Några få lyckades överleva koncentrationslägren. Vid gatan framför den gamla begravningsplatsen låg ett judiskt ålderdomshem, som nazisterna använde som samlingsplats för judar på väg mot förintelse. På platsen finns ett gripande monument. Skulpturerna föreställer en grupp judar, som skall deporteras. Kyrkogården totalskövlades av nazisterna 1943. Där en gång Moses Mendelssohns gravsten(maseba) stått har man nu satt upp en kopia.

Promenaden fortsätter nu ned till Oranienburgerstr.

Oranienburger Strasse

Vi går över Oranienburgerstr. och viker åt höger och går fram till den gröna parken Monbijou Park.

Vid parken stannar vi. Monbijou var ett litet slott vid Sprees strand. Fram till 2 VK fanns där en utställning över dynastin Hohenzollern, som regerade i Brandenburg-Preussen 1415-1918. Av slottet finns inget kvar. På andra sidan parken västerut ligger några tegelbyggnader. Från vänster till höger skymtar Universitetsklinikerna, Domstiftets hus och bakom detta Haupt Telegraph. Den stora förgyllda kupolen tillhör Synagogan från mitten av 1800- talet. Under Kristallnatten 1938 stacks den i brand av en nazistmobb men en modig polis stoppade förövarna och fick brandkåren att släcka elden. 1943 träffades helgedomen av bomber och skadades ytterligare. Under DDR- tiden var den en ruin. I DDR gillade myndigheterna inte religioner men 1988 rekonstruerades Synagogan. I dag finns där Centrum Judaicum och det finns ett par tusen ny- och återinflyttade judar i Berlin.

Hackescher Markt

Nu vänder vi helt om och går österut på Oranienburgerstr. till Hackescher Markt.

Den stora dominerande Jugendbyggnaden till vänster i korsningen mellan Oranienburger Str. och Rosenthaler Str. på Hackescher Markt uppfördes i början av 1900- talet. Kikar man in i porten ser man en första gård med kaklade vackra fasader. Det finns åtta gårdar. Hackesche Höfe heter komplexet och här finns som i gammal tid restauranger, festsalar, butiker, hantverksateljéer och bostäder men det är inte en typisk Mietkaserne. Ute på gatan stod Franz Bieberkopf och frös som tidningsförsäljare. Hackescher Markt domineras av en rad restauranger med uteserveringar vid en av de bäst bevarade av de gamla S-Bahnstationerna i Berlin, Bahnhof Börse, som i dag heter

Bahnhof Hackescher Markt. Har vi tid och om restaurangerna är öppna så förfriskar vi oss med en snabbkaffe-te-öl eller vatten.

Vi går igenom stationen och går sedan till höger ner till floden Spree och viker av till vänster på kajen.

Burgstrasse

Nu är vi på Burgstr. och vi går långsamt framåt efter Spree.

Till höger ser vi Hochbahn med förbibusande S-Bahn tåg och till vänster framför oss Friedrich Brücke idag Museums Brücke. På andra sidan Spree ser vi Museums Insel som tidigare hette Schloss Insel och på denna del av ön låg Lustgarten, som sedan 1800- talet är bebyggt med ett antal museibyggnader. Längst upp till höger på öns norra spets ligger Kaiser Friedrich Museum numera Bodemuseum. Namnet är efter en museichef. Utställningarna visar måleri, konst och konsthantverk och är ett eldorado för experter men mer intressanta museer finns i närheten. Hitom bron ligger en kolonnad och innanför denna en kopia av ett etruskiskt- romerskt tempel som är Nationalgalerie med samlingar av äldre tyskt måleri. Bortom detta museum på andra sidan ön ligger Pergamonmuseum med det fantastiska Pergamonaltaret, en hisnande upplevelse att skåda, och Ishtarporten från Babylon. Museet innehåller fler antika byggnader och skulpturer. Bredvid till vänster om museet ligger Neues Museum, som visar egyptisk, grekisk-romersk kultur och tysk förhistoria. Högst upp i byggnaden i norra delen finns Nefertiti. Museet är det sist renoverade av museerna på ön. Det öppnade för ett par år sedan. Nästa museum framför Nationalgalerie är Altes Museum. Arkitekt är Karl Friedrich Schinkel en av Berlins största arkitekter. Det är Tysklands äldsta museibyggnad dvs. byggt 1830 för att inhysa ett museum. Utställningarna visar grekisk-romersk konst. Framför museet ligger det som är kvar av Lustgarten och på andra sidan Kupfergraben ligger Zeughaus med Deutsches Historisches Museum. Det som dominerar hela scenen framför oss är Domkyrkan, en koloss från förra sekelskiftet. Den uppfördes där en liten vacker barockkyrka låg men den dög inte under kejsardömet. De brandenburgska kurfurstarna och de preussiska kungarnas sarkofager flyttades till den nya Domens krypta. Domen överlevde kriget som välbevarad ruin. Det egendomliga är att denna byggnad av föga arkitektoniskt värde fick vara kvar och renoverades under DDR- tid medan det intilliggande slottet från 1400- 1700- talet sprängdes i luften. Den stora slottsporten som låg i väster uppfördes i början av 1700- talet av den svenska fortifikationsofficeren Eosander von Göthe. Vi går förbi bron, som ursprungligen pryddes av flaxande örnar. Till vänster om oss låg Börsen med pampiga kolonner längs med övervåningen. Vi går till nästa bro, Karl Liebknecht- tidigare Kaiser Wilhelm Brücke. På andra sidan Spree ser vi ett stort tomt område där slottet en gång legat. Nästa år börjar man bygga upp det på nytt, ett bl. a. pga kostnaderna kontroversiellt projekt. Vid brofästet och österut låg de äldsta byggnaderna i slottet och där byggdes Erich Honeckers Palast der Republik. I den magnifika entrén fanns massor av stora lampor i taket varför berlinarna, som alltid har ett ironiskt skämt i bakfickan, kallade palatset ”Erichs Lampenladen, Eriks lampaffär”. Palatset asbetssanerades för några år sedan och revs. Sydöst ut, skymt för oss, ligger DDR: s Statsratsgebäude i vars mitt den gamla slottsporten, som låg vid Lustgarten, är inmurad. På en balkong i denna port utropade Karl Liebknecht 9 november 1918 ”Freie Sozialistische Republik Deutschlands” och revolution bröt ut.

Dessförinnan hade Brandenburg sedan medeltiden varit ett kurfurstendöme i "das Heilige Römische Reich Deutscher Nation" med en regerande kejsare i Wien och ett Riksmöte i Regensburg. Kurfurste titulerades den som styrde Brandenburg." Den store kurfursten" var Fredrik Wilhelm, som regerade vid mitten av 1600- talet och som skapade ekonomisk tillväxt och befolkningsökning. År 1701 fick kurfursten Fredrik III en kungatitel genom kejsarligt beslut och blev Fredrik I av Preussen. Fredrik II, kallad den store, gjorde vid mitten av 1700- talet Preussen till en stormakt. Hans syster Lovisa Ulrika var Adolf Fredriks gemål och Sveriges drottning. Napoleon upplöste det tyska kejsarriket och Preussen höll på att utplånas. Efter Fransk-tyska kriget 1871 utropades kung Wilhelm I till tysk kejsare. Han grät en hel natt. Han ville vara kung av Preussen och inte kejsare av Tyskland. Han blev då kejsare och kung. När Wilhelm II tvangs abdikera 1918 gick han med på detta bara han fick förbli kung av Preussen men det fick han inte. Efter revolutionen 1918 följde den demokratiska parlamentariska Weimarrepubliken. Endast SPD slog vakt om demokratin alla andra, kommunister, nazister och de konservativa partierna motarbetade demokratin och ville införa ett auktoritärt styre, några en diktatur. 1933 då Hitler blivit Reichskanzler och då Riksdagshuset brunnit utfärdades speciallagar och Tyskland blev stegvis en diktatur. Längs med kajen på vår sida låg en gång fina gamla hotell som König von Portugal och Hôtel de Saxe. Gatan från nästa bro, Rathausbrücke tidigare Kurfürstenbrücke, hette förr Königstrasse nu Rathausstrasse och den leder till Alex. Här fanns åtskilliga kvarter med varuhus och kontorsbyggnader och Berlins stora centralsaluhall. Kriget sopade bort allt. Idag är den en park med en sentida staty föreställande Marx och Engels. Den vackra Neptunusbrunnen från 1886 med kaskader och vattenbegjutna statyer finns också här. Brunnen stod ursprungligen vid slottet. Kyrkan med barocktornet är Mariakyrkan från 1200- talet och den stora röda tegelbyggnaden med tornet är Rotes Rathaus från 1861-69. Namnet har inte med ideologisk färg att göra utan med det röda teglet.

Har vi otur så byggs det i området och då får vi snirkla oss fram till nästa kyrka, den med två hopbyggda torn, Nikolaikirche. Har vi tur är det bara att följa kajen rakt fram i sydostlig riktning.

Nikolaiviertel

Den väldiga grå fasaden på andra sidan Spree är kejsarliga Hovstallet, som uppfördes på 1890-talet. Det äldre stallet från 1600- talet byggdes delvis in i det nya och på andra sidan av den nya byggnaden på Breitstrasse finns den gamla stallfasaden bevarad. I Hovstallet fanns fram till 1 VK 350 hästar, manege, vagnhallar, förråd för seldon och uniformer samt tjänstebostäder. Efter 1 VK flyttade kungens alla hästar ut och in flyttade röda matrosar, som vill ha Räter-/sovjet-/rådsrepublik. Eberts och Noskes frikårer sköt revolutionen i sank. Socialdemokraten Ebert blev Tysklands statschef. Under mellankrigstiden utnyttjades byggnaden av bl. a. Berlins stadsbibliotek och idag bl. a. av Musikhögskolan.

Vi går nu in i Nikolaiviertel förbi en staty föreställande Sankt Göran och draken.

Den stod ursprungligen på en av slottsgårdarna. Området är en rekonstruktion av det gamla Berlin uppfört 1987 vid stadens 750- årsjubileum. I Berlins vapen finns en björn på tyska Bär. Det finns två tolkningar av namnet Berlins ursprung. På västslaviska finns ordet berl i betydelsen träskmark och berloga i betydelsen björnens ide. Här fanns på 1200- talet två städer Berlin och Cölln, som i

början av 1300- talet slog sig samman till en stad, Berlin. Det ursprungliga Berlin låg på denna sida av Spree och Cölln på den andra. Här möttes landväg och vattenled något som var gynnsamt för handelsverksamhet. Hus och gränder i Nikolaiviertel ser ut som i vilken nordtysk småstad som helst. I Berlin före 2 VK fanns sådana kvarter här och på Museums Insels södra del, Fischerinsel. Det mesta brann upp under kriget men delar fanns kvar till 1950- 60- talet då allt revs på Fischerinsel för att lämna plats åt moderna Plattenbauten. En sevärd byggnad i Nikolaiviertel är Kneipen zum Nussbaum. Ursprungligen låg krogen på Fischerinsel och den vid förra sekelskiftet berömde konstnären Zille brukade dricka en Weissbier på de gamla krogarna där. Zille skildrade med sitt ritstift, lätt karikerat men med bitter ironi, livet på bakgårdarna och krogarna. Han var professor vid Konstakademin. Kyrkan med dubbeltornet, Nikolai, är en vacker tegelkyrka med inmurade gråstensblock. Idag finns i kyrkan en utställning över Berlins historia med ett antal maquetteer, vilka visar Berlin under olika epoker. Restaurangerna i området serverar berlinrätter och kan rekommenderas.

Vi går nu till lunchrestaurangen någonstans vid Alex.

Mühlendamm-Grunerstrasse-Alex

Mot Alex går vi norrut på Mühlendamm och Grunerstrasse.

I utkanten av Nikolaiviertel vid den stora breda gatan ligger Fredrik den stores finansrådgivare Efraims palats i barockstil. Nazisterna rev huset. De skulle bredda gatan hette det. Efraim var jude. På andra sidan gatan ser vi ett stort hus med ett kupolkrönt högt torn. Det är stadshuset. Går man in på Periochialstr. passerar man kyrkan med samma namn, som betyder församling. I slutet av gatan ligger Berlins äldsta i bruk varande Kneipe som heter, zur letzten Instans(sista instans), ett skämt. Det ligger en domstol i området. Där finns också ett parti av den medeltida stadsmuren och ruinerna efter Gråbrödraklostret. Vi hinner nog inte med allt detta utan stegen går nu direkt till vårt lunchställe.

e.u. Johan Engström